

Silvana i l'essència d'Itàlia

Fa uns quants anys —durant la dècada dels setanta— s'organitzà a la Universitat de Bolonya un simposi estival sobre un tema fascinant, que cridà l'atenció més enllà dels àmbits de la península italiana i al qual em fou permès d'assistir en qualitat d'observador. Calia definir, el més condensadament possible, amb una dissertació màxima d'una hora, l'essència i les característiques més acusades de cada una de les poblacions d'Itàlia que havia tingut un gruix i un relleu decisius en el transcurs de la seva història. No cal ni dir que, en saber-se la notícia de la convocatòria, cada localitat, a través del seu Ajuntament o de la seva universitat, envià el delegat que cregué més idoni per a representar-la i per a fer l'al·locució esmentada, tot esperant que la seva ponència no deslluís de les dels altres candidats. Es parlava de reunir els treballs en un volum i tothom hi volia destacar per la qualitat del text.

Però en el transcurs de les intervencions orals sorgí una aspra polèmica que vingué a posar un punt de dramatisme i fins i tot de malestar a l'encontre, perquè cada delegat, després de traçar la imatge històrica i fisonòmica de la ciutat que representava, no sabia estar-se de fer unes consideracions sobre les característiques que havia assenyalat, tot exalçant-les com les més genuïnes d'Itàlia i del geni italià.

La tibantor esclatà del tot quan el professor Giovanni Lombardo va pronunciar aquesta mena de panegíric a propòsit de Florència.

Florència, vingué a dir, és la flor del Renaixement, i el Renaixement és el que de més característic i inconfusible ha donat Itàlia al món. El professor Margaglio, que actuava de moderador, va advertir-li, després de declarar-se un enamorat incondicional de Florència, que l'encontre no pretenia exaltar una ciutat en detriment d'una altra, ni tan sols de fer-ne apologia o una contraposició comparativa, sinó d'assenyalar-ne les característiques i les notes distintives per comprendre millor la complexitat i la varietat italianes. El professor Lombardo li replicà que en el cas de Florència parlar de les seves peculiaritats era ja fer-ne un panegíric involuntari. «Potser l'art grec i, per tant, el de la Magna Grècia —digué— és el més sublim que ha donat el món. No ho sé. No discuteixo això. Potser el gòtic el sobrepassa en grandesa de concepció. Tampoc no ho vull escatir. L'un ens ve del sud, l'altre del nord. Però l'art del Renaixement és nascut en el nostre propi sòl, com una flor peculiar de la nostra terra, és el perfum i la vida mateixa dels nostres ulls i Florència és la culminació del Renaixement».

A partir d'aquell moment, tots els altres membres de l'assemblea acabaren la dissertació amb algunes consideracions sovint afegides a última hora, perquè en tornar al seu terror no se'ls pogués acusar de no haver estat uns defensors prou perspicaços i prou arditos de la causa que se'ls havia confiat, relacionant els trets de la població que representaven amb la fisonomia i el destí general d'Itàlia.

El professor Umberto Copola, parlant de Venècia digué que, al cap i a la fi, totes les ciutats allí involucrades havien defensat, tant com havien pogut, la seva independència,

i que Venècia havia estat l'última a sucumbir i ho havia estat en mans del geni militar Napoleó. Altrament, a hores d'ara, potser Venècia fóra encara independent.

Si fos veritat el que diu l'il·lustre professor Copola, recalca un dels ponents, la ciutat més italiana de totes fóra la de San Marino, perquè a hores d'ara continua essent una república lliure. Això provocà alguna rialleta a la sala, que ferí la susceptibilitat de Copola, el qual cregué més pertinent no contestar, i es va limitar a llançar un rugit d'indignació i de menyspreu, fidel exponent de l'altivesa del lleó venecià.

Pisa i Gènova tingueren, a través dels respectius representants, una breu confrontació dialèctica, després que el delegat de Gènova va desplegar els seus dots oratoris per exaltar la puixança marítima dels genovesos. El portaveu pisà va argüir que si no fos que el mar s'havia retirat de Pisa, aquesta hauria dominat la Mediterrània i que, per tant, qui l'havia vençuda era la naturalesa, esdevinguda adversa, i no cap força humana ni cap poder constituït.

Assís tingué l'encert i l'originalitat d'enviar a l'assemblea un franciscà, el pare Lupo, el qual, amb molta bonhomia intervingué en el moment precís que calia apaivagar una mica l'escalada d'histrionisme que s'anava apoderant de l'assemblea. El pare Lupo vingué a dir que, per dissort, Assís havia donat a Itàlia una virtut que podia esdevenir molt gran, la més gran de totes, però que de moment la considerava molt estantissa o incipient, que era la humilitat, i que per això ell no es veia amb cor de reclamar la preponderància del seu llogaret, Assís, perquè s'adonava del poc que aquesta virtut havia arrelat entre els italians, com aquella mateixa reunió ho demostrava. Així i tot, vingué a concloure que els esforços de sant Francesc i dels seus tenaços seguidors havien desplegat, esperava que acabarien el col·loqui en pau.

Sa il·lustríssima Sergio Caracalla, de la Universitat Pontificia s'alçà per a parlar en nom de Roma. La mateixa lentitud amb la qual s'incorporà, que l'edat no justificava, donà a entendre d'avançada el pes que concedia als seus arguments i l'èmfasi que hi posava, subratllat pel seu sotabarba adipós. Tots l'escoltaren amb respecte i circumspecció a la vegada, Roma era la Ciutat Eterna, havia estat la capital de l'imperi més gran d'Occident i la capital del paganisme, sobre els quals s'havia assentat el cristianisme que, gràcies a ella, s'expandí pel món sencer. Cap altra ciutat no podia ostentar títols nobiliaris que li fossin, ni de lluny, equiparables.

L'anterior argumentació, que a primer cop d'ull semblava decisiva, fou rebatuda per diversos professors després de fer, cada un d'ells, un panegíric de Roma i afegir, aparentment, més llenya al foc. Argüien que la característica de Roma defensada per sa il·lustríssima desbordava els quadres estrictament italians que motivaven el simposi; que el cristianisme, si era autèntic, no es podia capitalitzar en aquell sentit, sinó que situava Roma fora de concurs i fora de les veritables coordenades de l'encontre; que l'esmentada duplicitat d'atribucions eren les que obligaven a diferenciar Roma de la Ciutat del Vaticà.

En aquest punt, les matisacions i les disquisicions, veritablement casuístiques, començaven a esdevenir envitricollades i interminables i a fatigar l'auditori, i no se sap com haurien acabat si no fos per la intervenció d'un seminarista que parlava en nom i en defensa de Pompeia. L'estudiant, Carlo Panza, argumentà que les dues notes distintives de Roma, que tanta polseguera alçaven, les posseïa igualment Pompeia, però que si bé a la Ciutat Eterna (i aquest nom ja era prou significatiu de l'abast extraitalià de Roma) contradeïen la seva base espiritual, en el cas de Pompeia el paganisme i el cristianisme quedaven circumscrits a l'àrea estricta de la ciutat i en feien la seva nota consubstancial. Pompeia havia permès encarnar la quinta essència del paganisme, havia estat bastida amb aquesta intenció i és a causa d'això que fou castigada, cosa que no li era esdevinguda a Roma, i que de les seves ruïnes mateixes n'havia sorgit el miracle de la ciutat cristiana.

Les argumentacions esdevenien cada vegada més especioses i enrevessades. Per un moment semblà que les antigues i sagnants rivalitats que havien endolat la història d'Itàlia, sortosament superades i cicatritzades, tornaven a obrir-se i a encrespar-se. Ja havien parlat els delegats de Milà i de Nàpols, de Torí i de Palerm, de Càller i de Perusa, de Siena i de Ferrara, etcètera. Tots, al costat de l'estampa del seu país, trobaven uns elements ponderatius i encomiàstics d'aquest, que no deixaven de ferir, molt sovint, els ànims dels altres ponents. La confrontació començava a esdevenir un guirigall i un cau d'intrigues i d'enveges, pitjor que si haguessin estat catalans.

Fou en aquest moment, durant la tercera jornada de ponències i debats, que es produí l'agradosa sorpresa d'alçar-se una veu que tingué la virtut de provocar l'adhesió unànime de parers. ¿Hi ajudaren, potser, el cansament i la calor? ¿O fou degut al fet de tractar-se d'una dona, única veu cantant femenina en aquella vasta reunió i, per acabar-ho d'adobar, especialment bonica? La seva cabellera rossa, que en alçar-se i en el transcurs de la seva dissertació, ella s'espolsà més d'una vegada, com si fos la crinera d'una euga salvatge, espargí, juntament amb el perfum que duia acumulat, un hàlit de frescor entre els assistents. Silvana Ferrari, car aquest era el seu nom, descabdellà, més o menys, aquest breu discurs:

«Tots heu traçat aquí una imatge colpidora i atraient de la vostra ciutat i he de confessar que me'n vaig de Bolonya amb l'ansia de conèixer les poques que encara no he visitat mai. Però tots us ho heu cregut, i heu posat la vostra població en un pedestal i l'heu considerada la més genuïnament italiana, i no veig pas la manera de sortir-nos d'aquest embull, perquè cadascú s'ha atrinxerat en les seves posicions. Per això us veig a tots, il·lustres col·legues i amics, —i perdoneu-me la imatge— quadrats i cantelluts, inaccessibles els uns als altres, emmurallats en la vostra pròpia veritat i més medievals que moderns. Mentre parlàveu, no he pogut evitar d'enfocar involuntàriament la meua petita ciutat i de considerar-la la representació viva i màxima de tots vosaltres i, per consegüent, d'Itàlia. Ja compreneu que em refereixo a San Gimignano de la qual resten en peu tretze torres. Vosaltres m'heu fet pensar en les setanta-sis que, com sabeu, arribà a tenir en el seu temps d'esplendor. Avui m'ha semblat talment com si les setanta-sis torres de San Gimignano es tornessin a dreçar com en els temps antics, eriçades de

defenses, i que cada un de vosaltres s'amagava darrere les espitlleres d'alguna d'aquestes torres, espiant els seus veïns i estudiant la manera d'enderrocar-los.»

L'ovació amb la qual fou coronat el breu parlament de Silvana Ferrari, no sols tingué la virtut de distendre els ànims dels assistents, ans donà una solució i una conclusió inesperades al problema que s'havia plantejat aquesta il·lustre assemblea.

Josep Palau i Fabre

Avui, 16 de juny del 1985